

**Mr.sc. Davor Galinec**

Voditelj Odjela za statistiku platne bilance

Hrvatska narodna banka, Zagreb

e-mail: Davor.Galinec@hnb.hr

## STATISTIČKO EVIDENTIRANJE AKTIVNOSTI MEĐUNARODNOG TURIZMA U PLATNOJ BILANCI REPUBLIKE HRVATSKE\*

UDK/UDC: 338.48(083.4)

Stručni rad/Professional paper

Primljeno/Received: 18. studenog 1999./November 18, 1999

Prihvaćeno za tisak/Accepted for publishing: 2. veljače 2000./February 2, 2000

### Sažetak

*Platna bilanca predstavlja sumarni iskaz ekonomskih transakcija rezidenata neke ekonomije s ostatkom svijeta u određenom vremenskom razdoblju. Udio tzv. tercijarnog sektora (usluga) u strukturi bruto društvenog proizvoda i u međunarodnoj razmjeni usluga vrlo je visok (s trendom daljnjeg povećanja). Kako se glavnina deviznih prihoda po osnovi izvoza usluga generira s inozemnih tržišta, statističkom praćenju aktivnosti međunarodnog turizma se pridaje velik značaj.*

*Pojam pozicije "turizam" u platnobilančnoj statistici je širok i obuhvaća sve oblike turističke potrošnje (osim "shoppinga", u kojem je glavni motiv kupovina roba i uglavnom je jednodnevnog karaktera). Stoga je širi od definicije turizma određene odjeljkom 55 (Hoteli i restorani) Nacionalne klasifikacije djelatnosti koje se drže mnogi ekonomisti u raspravama o turizmu.*

*Svjesni važnosti statistike međunarodnog turizma, djelatnici HNB neprestano rade na unapređivanju platnobilančne statistike turizma. U tom sklopu do sada su se koristile tri metodologije:*

*1.) metodologija zasnovana na otkupu i prodaji deviza*

*2.) "prijelazna" metodologija*

*3.) metodologija zasnovana na anketiranju na graničnim prijelazima - zajednički projekt Hrvatske narodne banke i Instituta za turizam "Potrošnja inozemnih putnika u Hrvatskoj i domaćih putnika u inozemstvu".*

---

\* Osnovne postavke ovog rada prezentirane su na IV. Znanstvenom i stručnom skupu Hrvatski turizam na pragu XXI. stoljeća, Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč, 28.-29. listopada 1999.

Osnovni cilj ovoga rada je pružiti pregled razvoja platnobilančne statistike međunarodnog turizma, te ukazati na još neriješena metodološka pitanja jer budući da vjerodostojno, precizno i statistički konzistentno praćenje aktivnosti međunarodnog turizma nije važno samo s aspekta statistike platne bilance, već i sa aspekta vođenja makroekonomske politike zemlje.

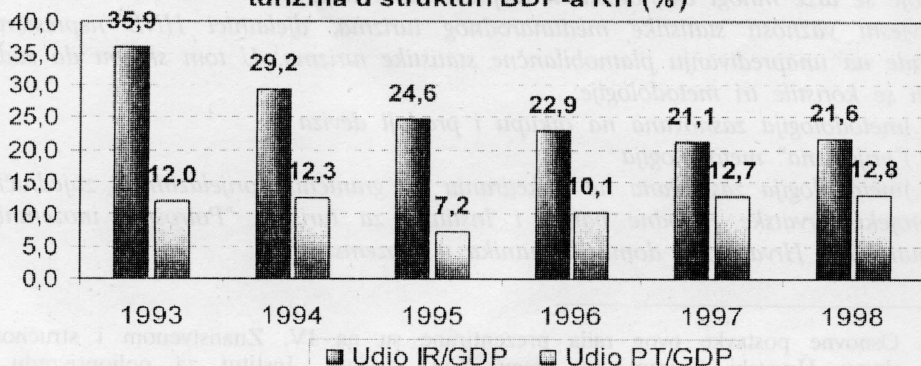
**Ključne riječi:** međunarodni turizam, platna bilanca, turistička potrošnja.

## 1. UVOD

Platna bilanca predstavlja sumarni iskaz ekonomskih transakcija rezidenata neke ekonomije s ostatkom svijeta u određenom vremenskom razdoblju.

Značaj pojedinih pozicija unutar platne bilance određen je strukturom pojedinog gospodarstva (ovisno o zastupljenosti primarnih, sekundarnih i tercijarnih aktivnosti), dosegnutim stupnjem ekonomskog razvoja i uključenošću u međunarodne tokove roba, usluga, proizvodnih faktora i financijskih tokova. Kako je udio tzv. tercijarnog sektora (usluga) u strukturi bruto društvenog proizvoda Republike Hrvatske vrlo visok (s trendom daljnjeg povećanja), a glavina prihoda se generira s inozemnih tržišta, statističkom praćenju međunarodnog turizma pridaje se velik značaj. Usporedba kretanja udjela prihoda od izvoza roba i inozemnog turizma u strukturi bruto društvenog proizvoda Republike Hrvatske tijekom razdoblja 1993.-1998. prikazana je na grafikonu 1. Iako su tijekom promatranog razdoblja prihodi od izvoza roba dominantni, njihov relativan značaj se smanjuje, dok prihodi od međunarodnog turizma dobivaju na relativnom značaju od 1995. godine, kada je okončanjem ratnih sukoba u Hrvatskoj započeo oporavak turizma.

**Grafikon 1: Udjeli prihoda od izvoza roba i inozemnog turizma u strukturi BDP-a RH (%)**



Aktivnosti međunarodnog turizma evidentiraju se na tekućem računu platne bilance - podračun usluga. Kako je Republika Hrvatska turistički receptivno tržište, neto prihodi od turizma tradicionalno su visoki (prihodi rashodi), pa je potrošnja inozemnih turista u Hrvatskoj veća od turističke potrošnje hrvatskih građana u inozemstvu. Uz suficite računa tekućih transfera<sup>1</sup> spomenuti prihodi u velikoj mjeri utječu na poboljšanje salda tekućeg računa, poglavito u posljednjih nekoliko godina kada se bilježe stagnacija izvoza i rastući trend uvoza roba.

Osim toga, veličina prihoda od turizma indirektno utječe i na potencijalno zaduživanje u inozemstvu. Vjerodostojno, precizno i statistički konzistentno praćenje aktivnosti međunarodnog turizma nije važno samo s aspekta statistike platne bilance, već i s aspekta vođenja makroekonomske politike zemlje.

Važno je napomenuti da je pojam pozicije "turizam" u platnobilancnoj statistici širok i da obuhvaća sve oblike turističke potrošnje (osim "shoppinga", u kojem je glavni motiv kupovina roba i uglavnom je jednodnevnog karaktera), te je stoga širi od definicije turizma određene odjeljkom 55 (Hoteli i restorani) nacionalne klasifikacije djelatnosti koje se drže mnogi ekonomisti u raspravama o turizmu.

Hrvatska narodna banka počela je sastavljati samostalno platnu bilancu neposredno nakon proglašenja nezavisnosti i početkom djelovanja HNB kao samostalne institucije van sustava bivše NBJ. Svjesni važnosti međunarodnog turizma, statističari HNB od tada neprestano rade na unaprjeđenju platnobilancne statistike turizma.

## **2. PRIKAZ METODOLOGIJA KORIŠTENIH U STATISTIČKOM PRAĆENJU AKTIVNOSTI MEĐUNARODNOG TURIZMA U PLATNOJ BILANCI REPUBLIKE HRVATSKE**

U ovom dijelu rada iznosi se sistematski prikaz metodološkog praćenja pozicije "putovanja - turizam" u platnoj bilanci, s posebnim naglaskom na evidenciji prihoda od međunarodnog turizma.

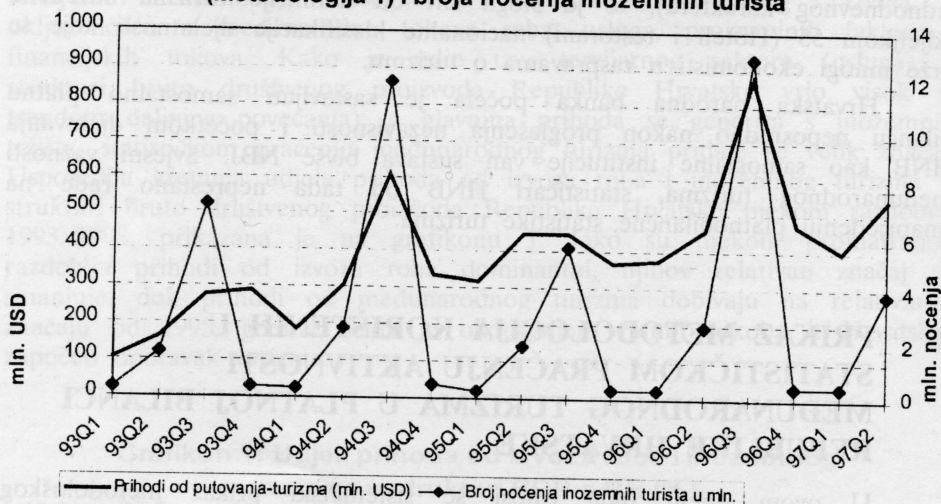
---

1 Tekući transferi su po svojoj prirodi unilateralne robne i financijske transakcije između dviju nacionalnih ekonomija i koje ne dovode do stvaranja obveza plaćanja ili isporuke dobara (ili usluga), tako da nema knjižne protustavke u platnoj bilanci (npr. radničke doznake, donacije u robi, humanitarna pomoć i sl.).

## 2.1. METODOLOGIJA ZASNOVANA NA OTKUPU I PRODAJI DEVIZA

Ova se metodologija koristila u samom početku platnobilančne statistike, zaključno s prvim polugodištem 1997. godine. Njezin glavni nedostatak je upotreba stranih sredstava plaćanja (poglavito DEM) kao paralelne valute, tako da je dio domaćih deviznih transakcija, koji se je odvijao preko poslovnih banaka, evidentiran kao aktivnost međunarodnog turizma. Slabost metodologije je najviše došla do izražaja tijekom 1995, kada je zbog repatrijacije devizne štednje iz inozemnih banaka i "čarapa" zabilježen rast inozemnih prihoda po osnovi turizma u uvjetima 50%-tnog pada broja noćenja inozemnih turista u odnosu na prethodnu godinu (Grafikon 2).

**Grafikon 2: Odnos prihoda od međunarodnog turizma (Metodologija 1) i broja noćenja inozemnih turista**



Devizni priljev/odljev na temelju putovanja - turizma formiran je korištenjem podataka iz Izveštaja o ostvarenom platnom prometu s inozemstvom, a koje poslovne banke redovno dostavljaju HNB-i.

U priljev, na temelju pruženih turističkih usluga, uključeni su:

- kupnja efektivnog stranog novca i čekova od stranaca (pozicija 701)
- doznake iz inozemstva na račune domaćih poduzeća koja se bave pružanjem turističkih usluga (pozicija 702)
- bonovi za cestarinu i benzinski bonovi prodani strancima (pozicija 710)

- 25% otkupa efektivnih stranih sredstava plaćanja od domaćih osoba (pozicija 796\*0,25)
- 25% položenog efektivnog stranog novca na devizne račune građana (pozicija 797\*0,25)

U odljev, na temelju korištenih turističkih usluga, uključeni su:

- rashodi za službena putovanja (pozicija 340)
- rashodi za stipendije i specijalizacije (pozicija 812)
- rashodi za turistička putovanja u organizaciji domaćih putničkih agencija (pozicija 895)
- 25% prodaje efektivnih stranih sredstava plaćanja domaćim osobama (pozicija 700\*0,25)
- 20% podignutih efektivnih stranih sredstava plaćanja s deviznih računa građana (pozicija 897\*0,20)

Prihodi i rashodi po osnovi putovanja-turizma, dobiveni korištenjem prve metodologije za razdoblje 1993. - 1-6/97, prikazuju se u Tablici 1.

Tablica 1

Prihodi i rashodi po osnovi međunarodnog turizma (MET1)

ml. USD	1993.	1994.	1995.	1996.	1-6/97.
Putovanja - turizam	533,2	874,7	813,2	1.153,0	375,1
prihodi	831,6	1.426,9	1.583,8	2.186,0	946,7
rashodi	-298,4	-552,3	-770,6	-1.033,0	-571,6

Sličnu metodologiju evidencije međunarodne turističke aktivnosti primjenjuju i druge zemlje (npr. Austrija), ali kod njih ona realnije prikazuje ostvaren turistički promet zbog toga što ne postoji cirkuliranje tzv. "paralelne valute" i štednja se prikuplja isključivo u domaćoj valuti, a u mjenjačnicama se pri obavljanju transakcije prikupljaju podaci o transaktoru. Ako austrijski državljanin kupuje 100 DEM u banci ili mjenjačnici, vrlo je velika vjerojatnost da ih kupuje radi putovanja u inozemstvo. Isto tako, ako austrijska mjenjačnica zamjeni 100 DEM nekom nerezidentu u šilinge, vrlo je velika vjerojatnost da će šilinci biti potrošeni u turističke svrhe. Zbog inflatornih iskustava iz prošlosti, u Republici Hrvatskoj njemačka se marka koristi kao paralelna valuta. Kako su podaci o ostvarenom platnom prometu s inozemstvom o otkupu i prodaji (odnosno podizanju i polaganju) stranih sredstava plaćanja s aspekta rezidentnosti transaktora nepouzdan (službenici na mjenjačkim mjestima rijetko traže identifikacijske isprave), realokacija tih transakcija na rezidentne i nerezidentne više puta je proizvoljna i subjektivno ovisna o ponašanju mjenjačkih i bankarskih službenika.

U primjeru kupoprodaje rabljenog automobila, vrijednog 10000 DEM, između dvojice hrvatskih rezidenata riječ je o slijedećem:

1.) prodavatelj primi 10000 DEM u gotovini, zamijeni ih u kune ili položi na devizni račun u banci. Iznos od 2500 DEM se dosljednom primjenom izračunavanja prihoda od turizma pretvara u devizni priljev od turizma;

2.) ako je kupac sa svog deviznog računa podigao 10000 DEM za kupnju automobila, iznos od 2000 DEM se podrazumijeva kao rashod po osnovi turizma. U slučaju da je za kupnju automobila kupac za kune kupio 10000 DEM u banci ili mjenjačnici, iznos od 2500 DEM ulazi po osnovi turizma u rashode.

Transakcije između rezidenata nacionalne ekonomije po definiciji nisu predmet evidentiranja platnobilančne statistike, a gornji primjer je samo ilustracija nesavršenosti prve metodologije za utvrđivanje prihoda i rashoda u platnoj bilanci Republike Hrvatske. Osim toga, visok priljev deviza tijekom 1995. godine uzrokovan je povratkom povjerenja u hrvatske banke (repatrijacija štednje iz inozemstva i transfer štednje iz "čarapa" na štedne račune u bankama, povlačenje deviza sa štednog računa u jednoj i polaganje na račun u drugoj banci), a što je bilo uzrokom precjenjenosti prihodnih i rashodnih pozicija putovanja - turizam u platnoj bilanci, koja samim time nije realno oslikavala međunarodna turistička kretanja.

Preporuke za sastavljanje platne bilance objavljene u 5. izdanju Priručnika o platnoj bilanci Međunarodnog monetarnog fonda<sup>2</sup> sugeriraju zemljama, koje sastavljaju platnu bilancu, korištenje anketnih istraživanja, tako da je i Hrvatska narodna banka usmjerila reviziju metodologije za procjenu pozicije "putovanja - turizam" u tom smjeru. U tu svrhu obavljeni su i prvi pregovori s Institutom za turizam iz Zagreba. Prva faza revizije platne bilance, u skladu s preporukama 5. izdanja Priručnika, obavljena je krajem 1997. i početkom 1998. godine uz superviziju Misije statističke tehničke pomoći Međunarodnog monetarnog fonda. Kako nije bilo dovoljno vremena za početak anketnog istraživanja, prihodi i rashodi po osnovi turizma su revidirani za cijelo razdoblje upotrebom tzv. "prijelazne metodologije".

## 2.2. "PRIJELAZNA" METODOLOGIJA

Procjene prihodnih i rashodnih pozicija međunarodnog turizma, dobivene upotrebom "prijelazne" metodologije, uvrštene su u revidiranu platnu bilancu Republike Hrvatske za razdoblje 1993.-1998. Ova metodologija svojevrsni je "hibrid" između metodologije zasnovane na otkupu i prodaji deviza i metodologije koja se danas koristi u anketnom

2 "Balance of Payments Manual", 5th edition, IMF, Washington, 1993.

istraživanju koje zajednički provode Institut za turizam i Hrvatska narodna banka. "Prijelazna" je metodologija koristila kombinirano podatke o ostvarenom platnom prometu s inozemstvom (šifre osnova za koje se može nedvojbeno tvrditi da su vezane uz aktivnosti međunarodnog turizma), te izračune na temelju množenja prosječne dnevne potrošnje i odgovarajućih fizičkih pokazatelja.

Upotrebom "prijelazne" metodologije isključena je iz podataka o turističkim prihodima i rashodima "shopping" komponenta. Spomenuti Priručnik za platnu bilancu MMF-a iz 1993. preporučuje reklasifikaciju individualne potrošnje za kupovinu u inozemstvu (shopping) s računa usluga na račun roba. Kako je predhodna metodologija obuhvaćala sve transakcije vezane uz otkup i prodaju deviza, nije se moglo utvrditi u kojoj mjeri se one odnose na turističku, odnosno "shopping" potrošnju. Glavno obilježje "shopping" potrošnje je motiv kupnje roba (za vlastite potrebe ili preprodaju), dok "shopping" putovanja traju najčešće samo jedan dan. U sklopu prve faze revizije platne bilance upotrebom "prijelazne" metodologije procijenjeni su prihodi i rashodi vezani uz putovanja-turizam, dok je procjena "shoppinga" napravljena zasebno i kao takva je tretirana kao prilagodba na računu roba.

Turistički se prihodi sastoje od pet pojedinačnih pozicija:

a) podaci platnog prometa s inozemstvom se sastoje od slijedećih šifara osnova:

281 doznake

283 stipendije

285 službena putovanja

288 ostalo

289 prodaja kuna u inozemstvu neto

911 otkup i prodaja efektivne i čekova od stranaca neto

- otkup stranih čekova od domaćih osoba

b) podaci o prihodima zdravstvenih usluga pruženih nerezidentima, koji se svakog tromjesečja dobivaju izravno od HZZO)

c) cestarine i slični izdaci plaćeni stranom efektivom - podatak Devizne direkcije HNB

d) podatak o potrošnji u kapacitetima za smještaj dobiva se kao umnožak broja noćenja stranih turista ( $S_t$ ) iz priopćenja DZS i procijenjene turističke potrošnje per capita iz ankete TOMAS (koja iznosi 32,9USD):

$32,9 * S_t$

e) podatak o ostaloj turističkoj potrošnji dobiva se kao umnožak procijenjene potrošnje po putniku koji ulazi u Republiku Hrvatsku u vozilima strane registracije (37USD) i broja putnika u vozilima sa stranom registracijom na ulazu u Republiku Hrvatsku (podatak DZS,  $K_t$ ):

$37 * K_t$

Turističke rashode čine:

a) podaci o ostvarenom platnom prometu s inozemstvom

281 doznake

283 stipendije

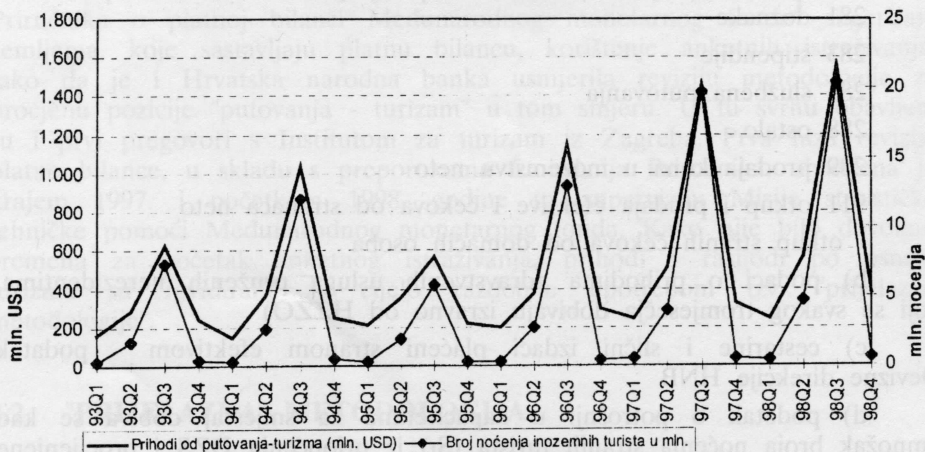
285 službena putovanja

b) podaci o rashodima za zdravstvene usluge pružene hrvatskim građanima u inozemstvu - podatak HZZO-a koji se tromjesečno dostavlja u HNB

c) potrošnja rezidenata na putovanju se procjenjuje na temelju godišnjih ekspertnih procjena. Sezonska tromjesečna dinamika za 1997. godinu nastala je na temelju istraživanja koje su dvije nezavisne agencije za istraživanje tržišta napravile za potrebe HNB, a sezonski koeficijenti iz 1997. godine se koriste za utvrđivanje tromjesečnih podataka iz prethodnih godina. Počevši od prvog tromjesečja 1998, tromjesečni podaci iz 1997. godine korigiraju se za promjenu realne bruto plaće i tečaja DEM/USD u odgovarajućem tromjesečju.

Odnosi između procjena potrošnje inozemnih turista u Hrvatskoj i njihovih ostvarenih noćenja prikazani su u Grafikonu 3.

**Grafikon 3: Odnos prihoda od međunarodnog turizma (Metodologija 2) i broja noćenja inozemnih turista**



Iz grafikona je vidljivo da je postignuta bolja korelacija prihoda od međunarodnog turizma i broja noćenja inozemnih turista u odnosu na metodologiju zasnovanu na otkupu i prodaji deviza. Eliminirajući utjecaj deviznih transakcija među rezidentima možemo reći da "prijelazna" metodologija vjerodostojnije prikazuje dinamiku deviznih prihoda po osnovi međunarodnog turizma (uz pretpostavku konstantne turističke potrošnje per capita iz ankete TOMAS od 32,9 USD i procijenjene potrošnje po putniku



koji ulazi u Republiku Hrvatsku u vozilima strane registracije od 37 USD na prihodnoj strani tijekom cijelog razdoblja).

Utvrđivanje rashoda po osnovi međunarodnog turizma (potrošnja rezidenata na putovanja u inozemstvo) je upitnije jer nema pouzdanih spoznaja o tom fenomenu. Kod metodologije zasnovane na otkupu i prodaji deviza znamo da rezidentne devizne transakcije umjetno povećavaju veličinu te pojave. "Prijelazna" metodologija rashoda je vrlo točna što se tiče podataka o ostvarenom platnom prometu s inozemstvom, ali je upitna procjena komponente potrošnja rezidenata na putovanju. Ta je potrošnja procijenjena na temelju tromjesečnih ekspertnih procjena za 1997. godinu, tako da su izvršene reestimacije serije unaprijed i unazad uzimajući pritom u obzir promjene realne bruto plaće i tečaja DEM/USD. Iako promjene realnih bruto plaća i tečaja USD/DEM nisu jedine varijable na temelju kojih možemo objasniti povećanje ili smanjenje sklonosti putovanjima naših građana u inozemstvo, možemo reći da su one dobro poslužile za aproksimaciju dinamike ove pojave. Najznačajniji pomak, nastao upotrebom "prijelazne" metodologije na strani rashoda, je eliminacija "shopping" populacije i transakcija među rezidentima. Prva značajna objašnjenja fenomenologije putovanja u inozemstvo i obilježja populacije koja tamo putuje dobivena su tek uvođenjem ankete o potrošnji hrvatskih građana u inozemstvu koja se provodi na graničnim prijelazima. O tome će više riječi biti kasnije.

Prihodi i rashodi pozicije "putovanja - turizam" dobiveni korištenjem "prijelazne" metodologije prikazuju se u slijedećoj tablici.

Tablica 2

Prihodi i rashodi po osnovi međunarodnog turizma (MET2)

ml. USD	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.
Putovanja - turizam	935,2	1.405,5	924,3	1.503,9	1.999,7	2.133,2
prihodi	1.309,8	1.801,4	1.345,9	2.014,3	2.529,8	2.733,4
rashodi	-374,6	-395,9	-421,6	-510,4	-530,1	-600,3

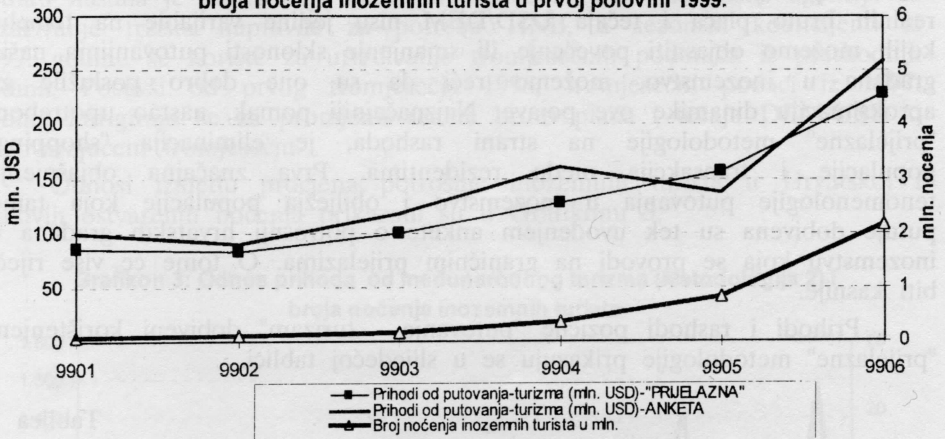
### 2.3. ANKETNO ISTRAŽIVANJE "POTROŠNJA INOZEMNIH PUTNIKA U HRVATSKOJ I DOMAĆIH PUTNIKA U INOZEMSTVU" (HNB/IT)

Pilot faza zajedničkog projekta Hrvatske narodne banke i Instituta za turizam "Potrošnja inozemnih putnika u Hrvatskoj i domaćih putnika u inozemstvu" trajala je od sredine lipnja do kraja prosinca 1998. godine. Rezultati pilot faze se nisu koristili pri sastavljanju platne bilance za 1998. godinu jer se tijekom tog razdoblja stalno radilo na unapređenju

metodologije, a i da bi se izbjegao "lom" u seriji podataka. Anketno istraživanje provodilo se na graničnim prijelazima (cestovnim, pomorskim, željezničkim i u zračnim lukama) izravnim anketiranjem ispitanika. Preliminarni podaci dobiveni u ovom istraživanju tijekom 1999. godine korišteni su, uz određene korekcije, za sastavljanje pozicije "putovanja - turizam" u platnoj bilanci za prva dva tromjesečja 1999. godine.

Usporedba kretanja prihoda od turizma (po "prijelaznoj" i sadašnjoj "anketnoj" metodologiji) i broja noćenja inozemnih turista prikazani su na Grafikonu 4.

**Grafikon 4: Usporedba prihoda od međunarodnog turizma MET2 i MET3 i broja noćenja inozemnih turista u prvoj polovini 1999.**



Za nepodudarnosti između krivulja prihoda od turizma dobivenih na osnovu "prijelazne" i "anketne" metodologije postoji više razloga:

1.) "prijelazna" metodologija koristi pretpostavke fiksne per capita u potrošnji turista (32,9 USD dnevno u odredištu i 37 USD jednokratno pri prelasku granice), dok se Anketom utvrđena dnevna potrošnja per capita razlikuje od mjeseca do mjeseca;

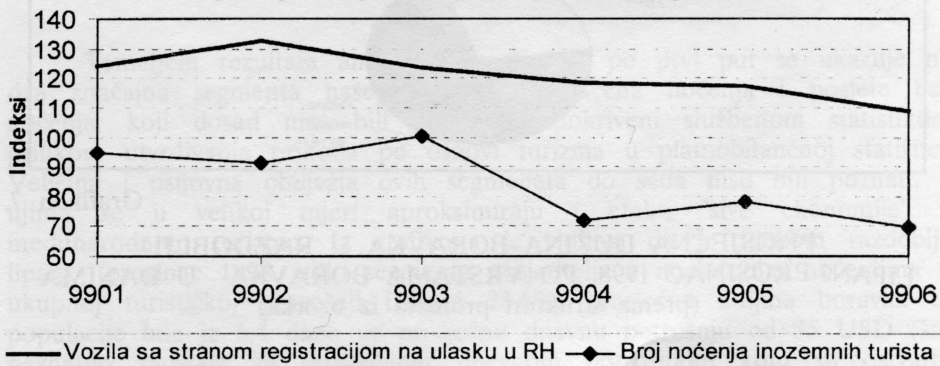
2.) hrvatski građani na privremenom radu u inozemstvu tretiraju se u službenoj turističkoj statistici kao domaći turisti, dok ih platnobilanci statistika tretira kao nerezidente (kriterij boravka duljeg od godinu dana izvan Hrvatske). Dio hrvatskih građana na privremenom radu u inozemstvu posjeduje u Hrvatskoj kuće za odmor ili odsjeda kod rodbine ili prijatelja. Tako ostvarena noćenja nisu u službenoj statistici adekvatno tretirana. Anketnim istraživanjem HNB/IT ovi građani se tretiraju kao nerezidenti a njihova potrošnja se prati kao potrošnja inozemnih turista.

3.) službena statistika broja noćenja inozemnih turista dobro evidentira prijavljena noćenja u komercijalnom smještaju. Inozemni turisti u privatnom smještaju "na crno" (neprijavljeni ili djelomično prijavljeni), kamperi i nautičari koji ostvaruju noćenja u vozilima ili plovilima, u vikend

kućama rodbine ili prijatelja, te jednodnevni izletnici (ekskurzije) predstavljaju segment koji nije na odgovarajući način "pokriven" službenom statistikom. Potrošnju koju ovi turisti ostvaruju nije moguće procijeniti jer je veličina te populacije nepoznata. U slučaju kada su turisti dio noćenja ostvarili u hotelu, a dio u privatnom smještaju kod poznanika, većinom su evidentirana samo noćenja ostvarena u hotelskom smještaju.

4.) Službena statistika evidentiranja prometa na granici uzima u obzir vozila koja su ušla u Hrvatsku (odnosno izašla iz nje) i klasificira ih prema zemljama iz kojih dolaze, ovisno o registracijskim pločicama. Na taj način se naši radnici na privremenom radu tretiraju ispravno kao nerezidenti. S druge strane, inozemni putnici u vozilima evidentirani na ulasku u Hrvatsku ne pojavljuju se nužno u statistici ostvarenih noćenja inozemnih turista (ako ostvaruju noćenja na način opisan u prethodnoj točki). Odnos broja vozila koja su ušla u Hrvatsku i ostvarenih noćenja inozemnih turista tijekom prvog polugodišta 1999. godine prikazan je na Grafikonu 5.

**Grafikon 5: Usporedba broja vozila sa stranom registracijom na ulazu u RH i broja noćenja inozemnih turista (Indeksi promjena mjesec/mjesec prethodne godine)**



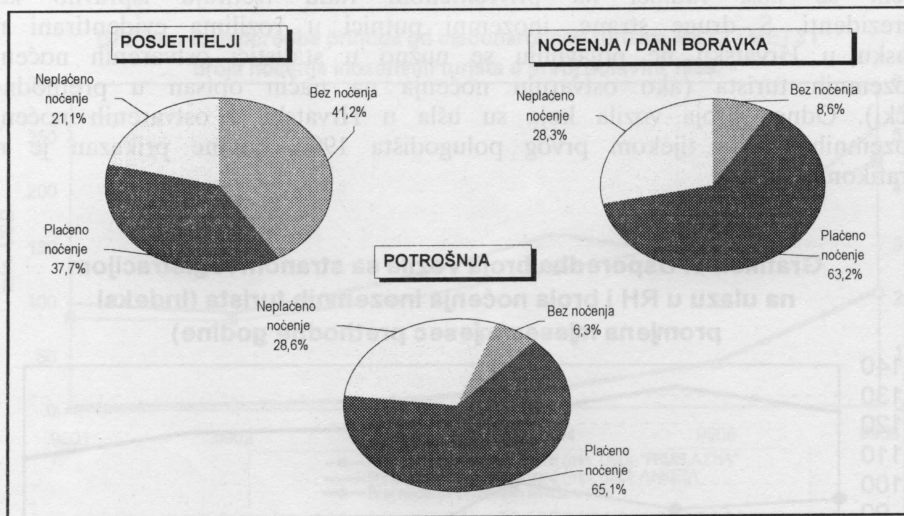
Razlike u trendovima statistike brojanja prometa na granici i statistike noćenja inozemnih turista dodatno su razjašnjene tijekom provedbe pilot faze anketnog istraživanja "Potrošnja inozemnih putnika u Hrvatskoj i domaćih putnika u inozemstvu u 1998. godini". Pri obradi rezultata ankete utvrđena je struktura inozemnog turističkog tržišta po vrstama boravka (plaćeno noćenje, neplaćeno noćenje, bez noćenja). Grafikoni 6, 7 i 8<sup>3</sup>

3 Izvor: Hrvatska narodna banka i Institut za turizam: "Potrošnja inozemnih putnika u Hrvatskoj i domaćih putnika u inozemstvu u 1998. godini" (studija)

prikazuju spomenutu strukturu tijekom razdoblja lipanj - prosinac 1998, iz koje su vidljivi udio posjetitelja s neplaćenim noćenjem i bez noćenja (broj posjetitelja, broj noćenja, potrošnja), prosječna duljina boravka u danima i visina prosječne dnevne potrošnje posjetitelja.

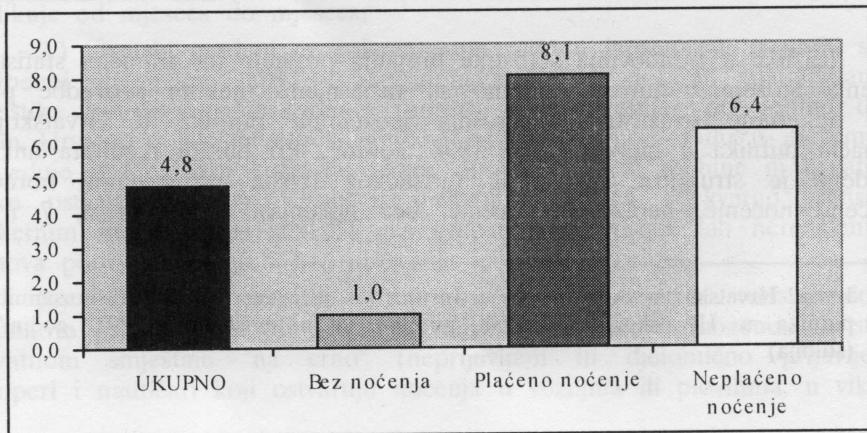
Grafikon 6

STRUKTURA INOZEMNOG TURISTIČKOG TRŽIŠTA u razdoblju lipanj-prosinac 1998. PO VRSTAMA BORAVKA u % (prema strukturi prometa iz uzorka)



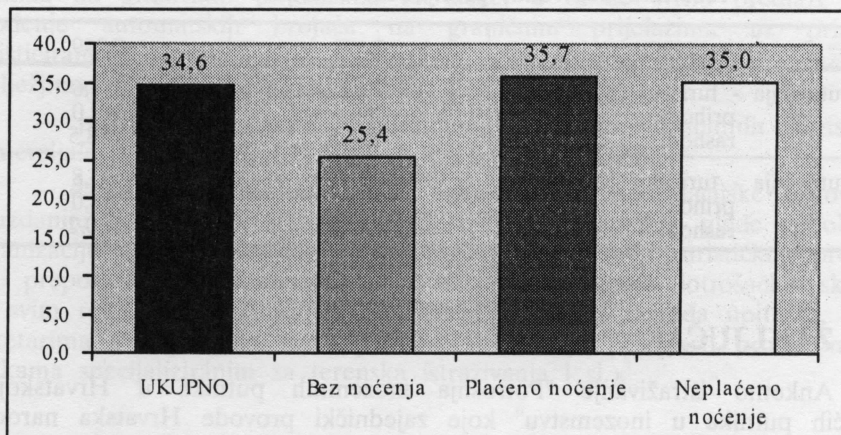
Grafikon 7.

PROSJEČNA DUŽINA BORAVKA U RAZDOBLJU LIPANJ-PROSINAC 1998. PO VRSTAMA BORAVKA U DANIMA (prema strukturi prometa iz uzorka)



Grafikon 8.

**PROSJEČNA DNEVNA POTROŠNJA U RAZDOBLJU  
LIPANJ-PROSINAC 1998. PO VRSTAMA BORAVKA U usd (prema  
strukturi prometa iz uzorka)**



Temeljem rezultata anketnog istraživanja po prvi put se ukazuje na dva značajna segmenta našeg turizma: neplaćena noćenja i posjete bez noćenja, koji dosad nisu bili adekvatno pokriveni službenom statistikom prilikom utvrđivanja prihoda po osnovi turizma u platnobilančnoj statistici. Veličina i osnovna obilježja ovih segmenata do sada nisu bili poznati, a njima se u velikoj mjeri aproksimiraju i efekti "sive ekonomije" u međunarodnom turizmu. Iz grafikona je vidljivo da je tijekom razdoblja lipanj-prosinac 1998. udio segmenta posjetitelja s neplaćenim noćenjima u ukupnoj turističkoj potrošnji iznosio 28,6%, prosječna duljina boravka te populacije bila je 6,4 dana uz prosječnu dnevnu potrošnju od 35 USD (što neznatno zaostaje za prosječnom dnevnom potrošnjom koju su ostvarili turisti s plaćenim noćenjima).

Rezultat novih spoznaja su i razlike u procjenama prihoda od međunarodnog turizma, što je prikazano u Tablici 3, u kojoj su prikazani rezultati dobiveni primjenama "prijelazne" (MET2) i "anketne" (MET3) metodologije. Tijekom prva dva tromjesečja 1999. godine primjenom "anketne" metodologije vrijednost procijenjenih turističkih prihoda je veća u usporedbi s vrijednostima dobivenim primjenom "prijelazne" metodologije. što se tiče praćenja turističkih rashoda, prosječna potrošnja hrvatskih građana na putovanja u inozemstvo dobivena Anketom množi se s brojem hrvatskih putnika u vozilima s hrvatskom registracijom na ulasku u Republiku Hrvatsku (ovo ne vrijedi za putnike koji su kao motiv putovanja naveli "shopping" i čija se potrošnja reklasificira na račun roba). Rezultati

dobiveni primjenom "anketne" (MET3) metodologije ujedno su i službeno objavljeni podaci u platnoj bilanci Republike Hrvatske.

Tablica 3.

Prihodi i rashodi pozicije "putovanje-turizam" u platnoj bilanci (usporedba rezultata dobivenih primjenom MET2 i MET3)

mln. USD	Q199	Q299
Putovanja - turizam (MET2)	91,9	353,6
prihodi	266,6	512,0
rashodi	-174,8	-158,5
Putovanja - turizam (MET3)	79,7	425,8
prihodi	307,4	556,0
rashodi	-227,7	-130,2

### 3. ZAKLJUČAK

Anketno istraživanje "Potrošnja inozemnih putnika u Hrvatskoj i domaćih putnika u inozemstvu" koje zajednički provode Hrvatska narodna banka i Institut za turizam ima kao osnovni cilj vjerodostojnost procjene prihoda i rashoda po osnovi međunarodnog turizma za potrebe statistike platne bilance Republike Hrvatske, a u skladu s međunarodnim standardima (Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske turističke organizacije i Eurostata). Korištenjem rezultata anketnog istraživanja definirat će se i konačna metodologija za procjenu aktivnosti međunarodnog turizma u platnoj bilanci. U ovom radu navodi se povijesni prikaz razvoja metodologija praćenja aktivnosti međunarodnog turizma u platnoj bilanci, iz kojeg je moguće vidjeti nedostatke pojedinih do sada upotrebljivanih metodologija u smislu obuhvata i vjerodostojnosti procjena realnih kretanja. Također se sagledavaju i novi segmenti turističke populacije i njezine potrošačke karakteristike koji se do sada nisu uzimali u obzir ili su se procjenjivali na temelju pretpostavki.

Rezultati i spoznaje dobiveni ovim istraživanjem objavljeni su u obliku studija i periodičnih izvješća. Stoga oni mogu naći široku primjenu u znanstvenih krugovima i kod kreatora turističke i ukupne gospodarske politike zemlje.

Ovim istraživanjem dobivaju se pouzdani pokazatelji prosječne potrošnje turista (prema motivu putovanja, nacionalnosti, vrstama boravka, obliku transportnog sredstva i sl.). Preostali problem je ocjena veličine osnovnog skupa, tj. broja putnika koji izlaze iz Hrvatske ili u nju ulaze, tako da procjena ukupne potrošnje može jako varirati. Kratkoročno, problem je riješen poststratifikacijom uzorka prema noćenjima u registriranom smještaju, a dugoročno rješenje je u unapređenju statistike evidentiranja prometa na graničnim prijelazima. Na tome sada zajednički

rade djelatnici Hrvatske narodne banke, Instituta za turizam i Državnog zavoda za statistiku.

Unapređenje metodologije budućih sličnih istraživanja bitno će ovisiti o<sup>4</sup>:

- preciznijem registriranju ukupnog inozemnog i domaćeg prometa putnika na graničnim prijelazima Hrvatske; u tu se svrhu predlaže hitno uvođenje automatskih brojača na graničnim prijelazima uz primjenu sofisticiranih kompjuterskih programa razvrstavanja prema različitim obilježjima registriranog broja putnika;

- provjeri preciznosti registriranog prometa inozemnih turista u komercijalnim smještajnim objektima što ga bilježi DZS;

- daljnjim aktivnostima glede unapređivanja informacijske osnove za pouzdanije planiranje uzorka te, posebice, o aktivnostima glede poboljšanja organizacije samog anketiranja (šira strukturna razrada turističkog prometa radi prepoznavanja karakterističnih, sadržajno homogenih potrošačkih skupina po svim relevantnim obilježjima, analiza i preciznija razrada upitnika, rad s anketarima s naglaskom na angažmanu i davanju prednosti profesionalnim tvrtkama specijaliziranim za terenska istraživanja i sl.).

## LITERATURA

Balance of Payments Manual, 5th edition, IMF, Washington, 1993.

Potrošnja inozemnih putnika u Hrvatskoj i domaćih putnika u inozemstvu u 1998. godini, Hrvatska narodna banka i Institut za turizam, Zagreb, 1999.

---

4 Preuzeto iz Zaključaka studije "Potrošnja inozemnih putnika u Hrvatskoj i domaćih putnika u inozemstvu u 1998. godini", Hrvatska narodna banka i Institut za turizam, Zagreb 1999.

**Davor Galinec, M.Sc.**

Croatian National Bank, Zagreb

## **STATISTICAL EVIDENCE OF INTERNATIONAL TOURISM ACTIVITY IN THE BALANCE OF PAYMENTS OF THE REPUBLIC OF CROATIA**

### **Summary**

*An balance of payments represents the summary expression of the economic transactions of a certain economy with the rest of the world for a set time period. The percentage of the so-called tertiary sector (services) in the structure of the gross national product and in the international exchange of services is very high (with a trend towards further increase). As the majority of foreign income based upon the export of services is generated with foreign markets, there is great significance attached to the statistical monitoring of international tourism activities. The inclusion of the item "tourism" in balance of payments statistics is broad and it includes all forms of tourist consumption (except for "shopping", where the main motive is the purchasing of goods, which characteristically lasts for only one day), and therefore it is broader than the definition of tourism set out by Section 55 (Hotels and Restaurants) of the National Classification of Activities used by many economists during discussions on tourism.*

*Aware of the importance of international tourism statistics, workers of the Croatian National Bank continuously strive to update the account balance statistics of tourism. In this regard, three methodologies have been used up to now:*

- 1) a methodology based upon the purchase and sale of currency*
- 2) a "transitional" methodology*
- 3) a methodology based on border crossing surveys - a joint project of the Croatian National Bank and the Institute of Tourism, "Consumption of foreign travellers in Croatia and domestic travellers abroad".*

*The main objective of this paper is to offer a glance at the development of balance of payments statistics in international tourism, and to identify some still unsolved methodological questions. For the faithful, precise and statistically consistent monitoring of international tourism activities is not only relevant from the aspect of balance of payments statistics, but also from the aspect of managing the macroeconomic policy of a country.*

**Key words:** *international tourism, balance of payments, tourist consumption*